

УДК 37.07 351

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-177-193](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-177-193)

Стеців Ірина Семенівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Ст. Бандери 28а, 5-й н.к., кім. 2-б, <https://orcid.org/0000-0003-4982-1355>

Стеців Ігор Ігорович кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 9007, м. Львів, вул. Клепарівська 35, тел.: (050) 690-44-08, <https://orcid.org/0000-0003-3400-6294>

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Анотація. У статті досліджено проблеми імплементації освіти дорослих в Україні та напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період. Досліджено європейський досвід впровадження освіти дорослих, виявлено недоліки вітчизняної імплементації, які потребують удосконалення, зокрема щодо збільшення обсягів бюджетного фінансування освіти дорослих, урізноманітнення навчальних програм, впорядкування та регламентації системи сертифікації та визнання результатів навчання. Досліджено програми державної підтримки перекваліфікації в рамках освіти дорослих та проаналізовано регіональну динаміку закладів освіти, для навчання в яких може бути виданий ваучер, виявлено, що у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Сумській, Харківській та Херсонській областях ситуація з підтримкою освіти дорослих у даному напрямку є складною. Встановлено, що крім навчальних закладів державного зразка, що надають послуги у сфері дорослої освіти існують спеціалізовані навчальні заклади дорослої освіти, які пропонують різноманітні програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації для дорослих, а також професійні курси, онлайн-курси та тренінги в межах приватних освітніх організацій та тренінгових центрів. Визначено вразливі групи населення, які постраждали від війни та потребують першочергової підтримки з боку держави у сфері освіти дорослих. Охарактеризовано основні аспекти оцінювання якості освіти дорослих та напрями державного управління якістю освіти дорослих. Досліджено проблеми розвитку освіти дорослих в Україні для розв'язання яких побудовано обґрунтований алгоритм взаємодії органів державного управління, закладів освіти та громадськості. Запропонований

алгоритм сприятиме ефективному об'єднанню зусиль на шляху до розв'язання проблем імплементації освіти дорослих в Україні, оскільки така взаємодія є важливим чинником в досягненні успіху в галузі освіти дорослих та її подальшого розвитку, особливо у складний воєнний та післявоєнний період.

Ключові слова: освіта дорослих, заклади освіти, державне регулювання, вплив війни на освіту, вразливі групи населення, компетенції, європейський досвід, фінансування освіти, приватна освіта, якість освіти, організація контролю, державне управління якістю освіти

Stetsiv Iryna Semenivna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative and Financial Management, Lviv Polytechnic National University, Art. Bandery St., 28a, 5th street, room 2-b, <https://orcid.org/0000-0003-4982-1355>

Stetsiv Ihor Ihorovych Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law and Management in the Field of Civil Protection, Lviv State University of Life Safety, Kleparivska St., 35, Lviv, 9007, tel.: (050) 690-44-08, <https://orcid.org/0000-0003-3400-6294>

PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF ADULT EDUCATION IN UKRAINE AND THEIR SOLUTION DIRECTIONS IN THE WAR AND POST-WAR PERIOD

Abstract. The article examines the problems of the implementation of adult education in Ukraine and the directions of their solution in the war and post-war period. The European experience in the implementation of adult education was studied, and the shortcomings of the domestic implementation were identified, which require improvement, in particular with regard to increasing the amount of budget funding for adult education, diversifying educational programs, streamlining and regulating the system of certification and recognition of learning results. State support programs for retraining in the framework of adult education were studied and the regional dynamics of educational institutions in which a voucher can be issued were analyzed. It was found that in Dnipropetrovsk, Donetsk, Zaporizhia, Luhansk, Mykolaiv, Sumy, Kharkiv and Kherson regions the situation with support for adult education in this direction is difficult. It has been established that in addition to state-style educational institutions that provide services in the field of adult education, there are specialized adult education institutions that offer various retraining and advanced training programs for adults, as well as professional courses, online courses and trainings within private educational organizations and training centers. Vulnerable population groups that have suffered from the war and need priority support from the state in the field of adult education have been identified.

The main aspects of the assessment of the quality of adult education and the directions of state management of the quality of adult education are characterized. The problems of the development of adult education in Ukraine have been studied, for the solution of which a well-founded algorithm of interaction of state administration bodies, educational institutions and the public has been built. The proposed algorithm will contribute to the effective unification of efforts on the way to solving the problems of the implementation of adult education in Ukraine, since such interaction is an important factor in achieving success in the field of adult education and its further development, especially in the difficult war and post-war period.

Keywords: adult education, educational institutions, state regulation, impact of war on education, vulnerable population groups, competences, European experience, financing of education, private education, quality of education, organization of control, state management of the quality of education

Постановка проблеми. Швидкі темпи технологічного розвитку та динамічні зміни ринку праці зумовлюють необхідність оновлення та доповнення професійних знань і навичок, а також розширення світогляду та інтелектуальних горизонтів дорослого населення. Наслідки воєнного вторгнення в Україну призвели до порушення нормального життя великої частки населення України в усіх аспектах та зокрема у можливості реалізації трудової діяльності постраждалих осіб, що посилює необхідність прискорення розвитку якісної освіти дорослих для забезпечення конкурентоспроможності вразливих груп населення на ринку праці. Розв'язання проблем імплементації освіти дорослих у воєнний та післявоєнний період потребує побудови обґрунтованого алгоритму взаємодії органів державного управління, закладів освіти та громадськості для забезпечення можливості реалізації права на освіту впродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням необхідності розвитку освіти дорослих в Україні протягом останніх років приділено увагу багатьох вчених. Науковці зосереджують свої роботи у площині імплементації європейських практик навчання зрілого населення, що знаходиться в активному пошуку нових професій чи намагається паралельно опанувати інноваційні та конкурентоспроможні професії для більшої затребуваності на ринку праці. Зокрема Н.І. Гущина, досліджуючи проблеми неформальної та інформальної освіти дорослих, як невід'ємної складової освіти впродовж життя у європейському вимірі зазначає, що ефективність неформальної освіти, обумовлено її здатністю охопити всі соціально-професійні та вікові групи та гнучкістю, що виявляється в можливості досить швидко з'ясувати соціально-освітні потреби дорослих, які опинилися в кризовій ситуації, розробити навчальні програми, спрямовані на заповнення дефіциту соціально-освітньої

компетентності, що виникла у людини в кризовій ситуації, підібрати команду тренерів, які володіють необхідними знаннями та технологіями, створити умови, комфортні для навчання дорослих з урахуванням їх соціально-психологічних, демографічних та інших особливостей, що з'явилися наслідком впливу на них кризової ситуації [1, с. 238]. Ю. Бурцева, описуючи розвиток системи безперервної освіти та освіти дорослих в умовах воєнного стану та повоєнний період, вказує, що нормування механізму визнання результатів неформальної освіти, реалізації отриманих прав педагогічними працівниками на вибір суб'єктів професійного розвитку, урізноманітнення форм підвищення кваліфікації підвищує конкурентність на ринку надання освітніх послуг працівникам освіти, і стимулює до активізації науково-дослідної роботи, спрямованої на пошук нових підходів щодо створення відкритого інноваційного освітнього середовища в системі післядипломної освіти [2, с. 47]. Є. Чернишова, досліджуючи освіту дорослих як складову національної системи неперервної освіти, зазначає, що проблематику безперервної освіти можна умовно розділити на дві основні сфери: перша пов'язана з побудовою системи безперервної освіти як частини соціальної практики (соціально-освітній аспект безперервної освіти), друга – із процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду та можливістю його дисемінації [3, с. 86-94]. Науковцями С. Коваленко та М. Чикалова досліджено британський досвід у розв'язанні проблем оцінки якості освіти дорослих, запропоновано використовувати схему інспекції навчальних закладів «Загальна структура інспекції» та розкрито особливості оцінювання якості роботи навчальних закладів провайдерів освітніх послуг для дорослих [4, с. 16-20]. О. Аніщенко доводить, що тренди освіти, і зокрема освіти дорослих, пов'язані з проблемами соціалізації громадян у контексті формування суспільства знання, громадянського суспільства, необхідністю підготовки людей до розв'язання питань, які можуть вплинути на згуртованість суспільства, стабільність життя, а країни зі здобутками у галузі освіти дорослих характеризуються її підтримкою як на рівні держави, так і рівні громад та мають розвинену нормативно-правову базу у цій галузі [5, с. 155-160]. За Л. Лук'яною до перспективних напрямів вдосконалення наукового забезпечення освіти дорослих треба віднести наступне: наукове обґрунтування Національної системи кваліфікацій; посилення міжнародної проєктної і науково-видавничої діяльності; розроблення та впровадження для всіх верств населення програм цифрової освіти з метою упередження цифрової нерівності громадян країни; розвиток взаємодії з Центрами професійного розвитку педагогів у регіонах з метою здійснення наукового супроводу формальної і неформальної освіти педагогічного персоналу тощо [6, с. 9]. Загалом проведені науковцями дослідження розв'язують важливі проблеми, що виникають у процесі

імплементатії освіти дорослих протягом останніх років в Україні, проте поза увагою залишаються деякі аспекти їх вирішення у воєнний та післявоєнний період.

Метою статті є дослідження проблем імплементатії освіти дорослих в Україні та обґрунтування напрямів їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Європейський досвід впровадження освіти дорослих базується на потребі зрілого населення у саморозвитку та самореалізації за рядом причин, серед яких зокрема можна виділити швидкі темпи технологічного розвитку та динамічні зміни ринку праці, що зумовлюють необхідність оновлення знань та навичок, підвищення кваліфікації або зміни кар'єрного напрямку для пристосування до нових вимог та викликів, потреба у розширенні світогляду та інтелектуальних горизонтів, потреба у збереженні та передачі культурної спадщини наступним поколінням, потреба розвитку громадянської свідомості у частині громадських процесів, прав людини, обов'язків та політичної позиції, тощо.

Орієнтація освіти дорослих на конкретні прориви у технологіях, що змінили ринок, праці зумовлена розвитком таких напрямів як цифровізація та автоматизація багатьох виробничих та суспільних процесів, дисемінація інтернет та онлайн ресурсів, глобалізація міжнародного ринку праці, подолання мовних бар'єрів, адаптація крос-культурних контекстів, розвиток зелених технологій та екологічних стратегій, прорив у розвитку штучного інтелекту та дуальної освіти.

В наслідок таких змін розвиток багатьох професій стрімко набрав обертів, відтак у галузі ІТ-індустрії зросла потреба у програмістах, веб-розробниках, дизайнерах, аналітиках даних, у галузі медицини, фінансового сектору, освіти, маркетингу, туризму, медіа та багатьох інших галузях - фахівцях, що володіють навичками використання цих новітніх технологій, де постійне підвищення кваліфікації стає критично важливим для успішної кар'єри, а навчання та переосмислення знань являються ключовими факторами успіху.

Відповідно до Закону України «Про освіту дорослих» завданнями державної політики у сфері освіти дорослих є: задоволення потреб дорослих в особистому інтелектуальному, культурному і духовному розвитку; формування і розвиток культури навчання впродовж життя; сприяння здоровому довголіттю, активній участі дорослих у суспільному житті, формування і розвиток їхніх громадянських компетентностей; підвищення мобільності і конкурентоспроможності дорослих на ринку праці, створення сприятливих умов для їхньої економічної активності, опанування новими кваліфікаціями, професіями, спеціальностями, забезпечення можливостей зміни ними місця роботи, сфери зайнятості, підприємницької діяльності;

сприяння здобуттю дорослими обов'язкової повної загальної середньої освіти, якщо вона не була здобута раніше; створення умов для вивчення державної мови та її опанування на відповідних рівнях володіння; підтримка підвищення освітнього рівня населення шляхом здобуття дорослими професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, зокрема за іншими професіями, спеціальностями; заохочення дорослих до набуття нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; соціальна реклама та поширення інформації про освіту дорослих [7].

На сьогодні Уряд України регулярно розробляє та впроваджує програми підтримки перекваліфікації та навчання дорослих у співпраці з міністерствами та відповідними відомствами. Такі програми спрямовані на підвищення конкурентоспроможності здобувачів на ринку праці та дозволяють перепрофілюватися чи удосконалити навички професії отриманої попередньо, що забезпечує можливості для особистого та професійного розвитку дорослих. Зокрема Комплексна міська програма з розвитку освіти дорослих прийнята в деяких містах України, таких як Львів, Нікополь, Новояворівськ [8; 9]. У Мелітополі програму підтримки освіти дорослих було розроблено за ініціативи Громадської спілки «Соціальне підприємство», «Центр освіти дорослих», «Перший» із широким залученням багатьох зацікавлених сторін, включно з представниками вразливих верств населення. Програмою передбачено проведення освітніх заходів (короткотермінових курсів, семінарів, тренінгів) за такими напрямками: «Мовна освіта», «Громадянська освіта», «Популяризація та розвиток освіти дорослих в Мелітополі», «Професійний розвиток», «Цифрова освіта», «Активне довголіття», «Особистісний розвиток» [10].

В рамках «Європейської інтеграції освіти та науки» побудовано нову архітектуру освіти дорослих, що передбачає освіту впродовж життя для особистісного й професійного зростання, а до 2025 р. щонайменше 47 % дорослого населення братиме участь у навчанні протягом року за програмами освіти дорослих, при цьому визнаватимуться результати неформальної та інформальної освіти [11, с. 341].

Окрім цього законодавчо регламентовано перелік закладів освіти, які мають право здійснювати діяльність на рівнях вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, для навчання в яких може бути виданий ваучер [12], аналітична інформація за даним напрямом відображена у таблиці 1.

Таблиця 1

Регіональна динаміка закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти, для навчання в яких може бути виданий ваучер в межах освіти дорослих, %

Область	Частка закладів освіти станом на липень 2022 р., %			Частка закладів освіти станом на липень 2023 р., %			Темпи росту частки закладів освіти у 2023 р., %		
	рівень професійно-технічної освіти	рівень фахової передвищої освіти	рівень вищої освіти	рівень професійно-технічної освіти	рівень фахової передвищої освіти	рівень вищої освіти	рівень професійно-технічної освіти	рівень фахової передвищої освіти	рівень вищої освіти
Вінницька	94,52	96,41	97,26	100,00	98,04	98,14	105,80	101,69	100,90
Волинська	79,35	80,94	81,65	81,82	84,27	83,37	103,11	104,12	102,11
Дніпропетровська	65,80	64,51	63,95	61,76	60,55	60,61	93,87	93,87	94,79
Донецька	71,20	72,62	73,26	68,75	70,81	67,47	96,56	97,51	92,09
Житомирська	64,20	62,94	62,39	66,67	65,36	65,42	103,84	103,84	104,86
Закарпатська	86,80	88,54	89,32	87,50	90,13	89,16	100,81	101,79	99,83
Запорізька	81,20	82,82	83,55	80,00	82,40	81,52	98,52	99,49	97,56
Івано - Франківська	76,50	75,00	78,72	80,00	82,40	81,52	104,58	109,87	103,56
Київська	83,20	84,86	85,61	84,38	86,91	85,98	101,41	102,41	100,43
Кіровоградська	86,90	88,64	89,42	87,50	90,13	89,16	100,69	101,68	99,71
Луганська	93,20	95,06	95,90	90,00	92,70	91,71	96,57	97,51	95,63
Львівська	70,20	71,60	72,24	72,00	74,16	73,37	102,56	103,57	101,57
Миколаївська	38,90	38,14	37,80	37,50	36,76	36,80	96,40	96,40	97,35
Одеська	76,00	77,52	78,20	76,19	78,48	77,64	100,25	101,23	99,28
Полтавська	87,90	89,66	90,45	87,50	90,13	89,16	99,54	100,52	98,58
Рівненська	55,80	54,71	54,23	58,82	57,67	57,73	105,42	105,42	106,45
Сумська	88,40	90,17	90,96	85,71	88,29	87,34	96,96	97,91	96,02
Тернопільська	62,20	60,98	60,45	66,67	65,36	65,42	107,18	107,18	108,23
Харківська	84,20	85,88	86,64	82,14	84,61	83,70	97,56	98,51	96,61
Херсонська	51,20	50,20	49,76	42,86	42,02	42,06	83,71	83,71	84,53
Хмельницька	97,80	95,88	95,04	100,00	98,04	101,90	102,25	102,25	107,21
Черкаська	76,00	77,52	78,20	76,47	78,76	77,92	100,62	101,61	99,64
Чернівецька	49,00	48,04	47,62	50,00	49,02	49,07	102,04	102,04	103,04
Чернігівська	79,00	80,58	81,29	80,00	82,40	81,52	101,27	102,26	100,28

*Розраховано автором за даними [12]

Загалом ситуацію з підтримкою освіти дорослих у даному напрямку у таких областях як Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Сумська, Харківська та Херсонська можна назвати складною, оскільки наслідки війни не минули жодну галузь і освітню зокрема.

Окрім навчальних закладів державного зразка, що надають послуги у сфері дорослої освіти існують спеціалізовані навчальні заклади дорослої освіти, які пропонують різноманітні програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації для дорослих, а також професійні курси, онлайн-курси та тренінги в межах приватних освітніх організацій та тренінгових центрів. Особистий

інтерес здобувачів та взаємодія із цими закладами освіти сприяють реалізації індивідуального підходу у процесі вдосконалення набутих навичок та кар'єрного розвитку, проте на сьогодні питання вартості, доступності та актуальності програм перекваліфікації є досить складним і залежить від регіону та виду професії.

Незаперечним є той факт, що вплив війни у даному ракурсі є негативним, до того ж він посилює необхідність прискорення розвитку освіти дорослих, оскільки існує ряд факторів, за яких роль освіти дорослих в силу наслідків війни в Україні набуває вагомішого змісту. Такими соціальними наслідками є зростання кількості переселенців, ветеранів та постраждалих від російського вторгнення, які потребують додаткової підтримки в нових реаліях та реабілітації через освіту дорослих для відновлення власного життя та пошуку нових можливостей для працевлаштування. Іншою проблемою є втрата робочої сили в населених пунктах, які знаходяться у зоні бойових дій. Швидка імплементація освіти дорослих у даному ракурсі сприятиме перекваліфікації та підготовці працівників затребуваних на ринку праці, що забезпечуватиме баланс економічного становища у таких регіонах. Також одним з наслідків варто відмітити деяку зміну освітніх пріоритетів, що потребує розвитку специфічних знань та навичок в умовах війни. При цьому окрім військової та медичної справи важливими стають потреби у громадських знаннях та критичному мисленні, вмінні відсіювати дезінформацію, що сприяє зменшенню її негативного впливу на суспільство.

Особливої уваги при цьому потребують окремі вразливі групи населення східних регіонів України, для яких освіта дорослих є невід'ємною частиною їх реабілітації, соціальної адаптації та реінтеграції у суспільство. Зокрема мова йде про освіту для військовослужбовців та ветеранів, які зазнали психологічного та фізичного стресу і намагаються повернутися та адаптуватися до мирного життя. Також не менш важливим є впровадження освіти дорослих для мешканців прифронтових регіонів, які є найбільш вразливими у даному аспекті через руйнування інфраструктури, втрати робочих місць, наростаючого психологічного тиску та знищення самих навчальних закладів та інфраструктури освіти, що ускладнює доступ до навчання у зоні конфлікту. Іншою вразливою групою є внутрішньо переміщені особи, що через вторгнення на сході України втратили своє майно, роботу та звичний спосіб життя та були змушені масово мігрувати до більш безпечних регіонів, де реалізація освіти дорослих повинна сприяти переосмисленню їх знань та навичок та підготувати до нових робочих викликів для забезпечення кращих можливостей у майбутньому. Реалізація освіти дорослих у напрямку психологічної та педагогічної підтримки молоді, жінок та матерів, що були свідками насильства, втратили дітей, чоловіків, батьків чи близьких, дозволить відновити позитивне психологічне ставлення та сприйняття.

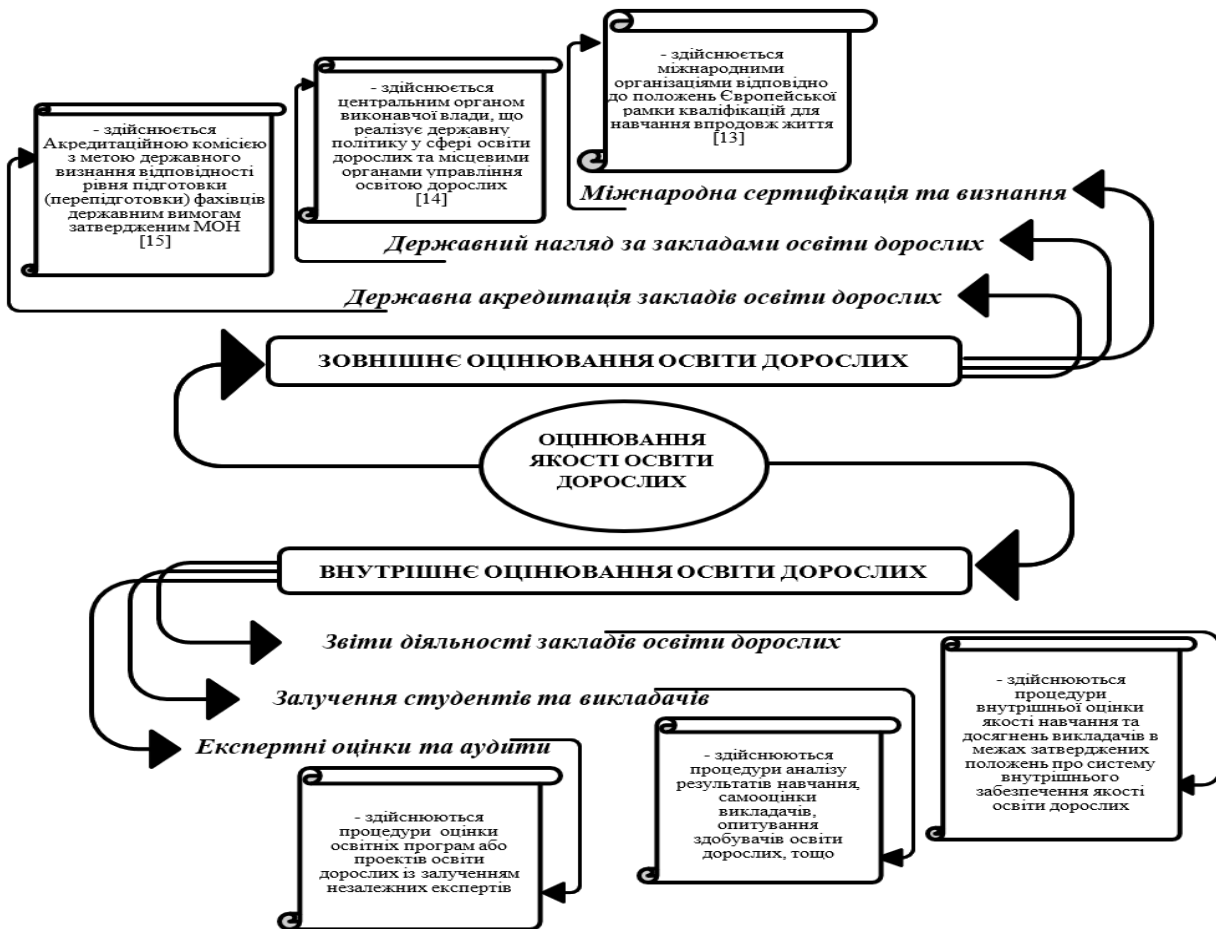

Враховуючи вищенаведене важливо дослідити та адаптувати кращі європейські практики розвитку освіти дорослих з метою їх імплементації в Україні у воєнний та післявоєнний період, не лише для забезпечення професійного розвитку суспільства, але і розв'язання психологічних проблем, що є наслідками війни в Україні та створення умов для успішної реабілітації та соціальної адаптації населення.

Європейські практики імплементації освіти дорослих на сьогодні вже частково реалізовані в Україні, зокрема у частині наявності закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти, які пропонують якісні програми освіти дорослих, що сертифіковані на державному рівні, популяризації та забезпечення дистанційної системи навчання та навчання безпосередньо на робочому місці, впровадження та визнання результатів навчання в межах курсів та тренінгів для розвитку особистих навичок, керівництва, комунікації тощо. Проте існує ряд напрямів, які потребують удосконалення із орієнтацією на європейський досвід, зокрема щодо збільшення обсягів бюджетного фінансування освіти дорослих, урізноманітнення програм та курсів для охоплення ширшого спектру сфер життя, зокрема культури, мистецтва, туризму, тощо, впорядкування та регламентації системи сертифікації та визнання результатів навчання за всіма напрямками здобутих компетенцій, а саме професійних, комунікаційних, цифрових, креативності, критичного мислення та громадянських компетенцій. Окрім цього освіта дорослих в країнах Європи зосереджена на розвитку культурної свідомості та мовних навичок, що сприяє інтеграції та розумінню різних культур та ідентичностей.

Заразом європейський досвід вказує на необхідність відведення особливої уваги забезпеченню високої якості освітніх послуг, де оцінювання повинно відбуватися починаючи з моніторингу навчальних програм, рівня кваліфікації науково-педагогічних працівників, закладів освіти і закінчуючи оцінкою якості освіти на національному рівні із застосуванням різних підходів та інструментів, що відображено на рис. 1.

Рис. 1 Основні аспекти оцінки якості освіти дорослих
*Впорядковано автором на основі проведеного дослідження

Основною метою оцінювання якості освіти дорослих є виявлення слабких місць, підвищення рівня навчання, розвиток кращих Європейських практик надання освітніх послуг та забезпечення ефективного навчання для дорослих здобувачів. Державне управління якістю освіти дорослих забезпечується в межах нормативно-правового регулювання, зокрема дії Законів «Про освіту» [13], «Про вищу освіту» [16], «Про фахову передвищу освіту» [18], «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [19], законопроекту «Про освіту дорослих» [7], Постанови КМУ «Про затвердження Положення про акредитацію закладів вищої освіти» [15], «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» [17], тощо. Вищезазначене нормативно-правове забезпечення утворює правову базу для організації контролю якості освіти дорослих за різними освітніми рівнями та сприяє забезпеченню якісного надання освітніх послуг, ефективного навчання, підвищення стандартів освіти та розвитку людського капіталу.

З іншого боку якісна освіта дорослих базується на достатньому фінансуванні, що у воєнний та післявоєнний період може бути дещо

обмеженим через складне економічне становище в Україні, тому важливо шукати альтернативні джерела фінансування, які можуть допомогти забезпечити розвиток освіти дорослих, зокрема у частині партнерства з бізнесом та промисловістю, залучення грантів та фінансування від міжнародних організацій, розвитку фондів соціальної корпоративної відповідальності, залученню спонсорської допомоги, фінансування місцевими органами влади, а також самофінансування. При цьому запропоновані альтернативні джерела фінансування освіти дорослих можуть комбінуватися, залежно від специфіки кожного освітнього закладу чи програми, а приватна освіта може містити цінний внесок у розв'язання проблем впровадження освіти дорослих в Україні.

На сьогодні, сектор приватної освіти в Україні вже задіяний у реалізації стратегії розвитку освіти дорослих, але його роль та участь залежно від конкретного регіону є дещо обмеженою. Зокрема існують фінансові обмеження, оскільки вартість дорослої освіти у приватних навчальних закладах є дещо вищою, що ускладнює доступ здобувачів із низькими доходами; обмеження доступності, через нерівномірність регіонального розподілу приватних навчальних закладів; послабленість контролю якості та відповідності стандартам; низька частка нормативно-правового регулювання, що враховує специфіку діяльності приватних навчальних закладів освіти дорослих; обмеженість та низька частка партнерства з органами державного управління для координування зусиль, забезпечення спільного напрямку розвитку освіти дорослих та об'єднання на шляху до подолання проблем розвитку освіти дорослих в Україні.

Дослідження розвитку освіти дорослих в Україні вказують на наявність багатьох проблем, що потребують вирішення, серед яких найвагомішою є недостатність фінансування, оскільки даний напрям в освіті залишається менш фінансово підтриманим у порівнянні із системою загальної освіти, що може мати негативний вплив на розвиток навчальних програм, курсів та загалом можливостей здобувачів. Іншою проблемою, розв'язання якої сприятиме прискоренню розвитку освіти дорослих в Україні, є низька адаптація до потреб ринку праці, тому налагодження адекватного взаємозв'язку між освітою дорослих та потребами ринку є вкрай важливим для обґрунтованого формування навчальних програм та курсів для ефективного навчання здобувачів. Окрім цього сповільнення розвитку освіти дорослих зумовлено низьким рівнем або незавершеністю базової освіти здобувачів у наслідок їх фінансових обмежень, раннього працевлаштування чи недостатності територіальної доступності до якісних освітніх послуг, зокрема у сільських районах.

Для забезпечення ефективного розвитку дорослої освіти в Україні важливо об'єднати зусилля у напрямку партнерства органів державного

управління, освітнього сектору та громадськості у розв'язанні перелічених проблем, алгоритм такої взаємодії відображено на рис. 2.

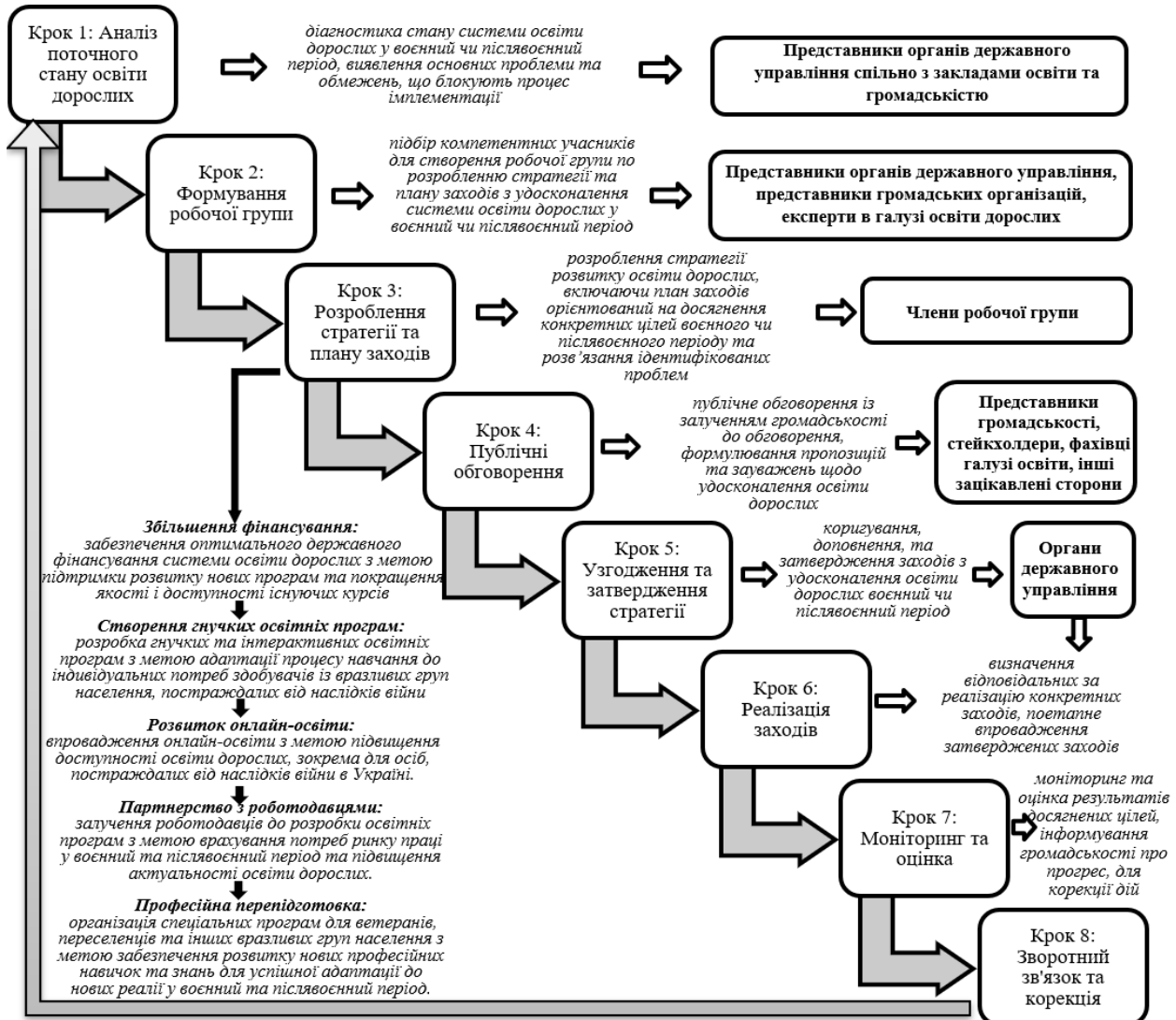

Рис. 2. Алгоритм взаємодії державного управління, закладів освіти і громадськості на шляху до розв'язання проблем імплементації освіти дорослих у воєнний та післявоєнний період

*Розроблено автором на основі проведеного дослідження

Запропонований алгоритм сприятиме ефективній взаємодії органів державного управління, закладів освіти та громадськості на шляху до розв'язання проблем впровадження освіти дорослих в Україні, оскільки така взаємодія є важливим чинником в досягненні успіху в галузі освіти дорослих та її подальшого розвитку, особливо у складний воєнний та післявоєнний період.

Висновки. Розвиток освіти дорослих в Україні характеризується впровадженням програм підтримки перекваліфікації та навчання дорослих, що

спрямовані на підвищення конкурентоспроможності здобувачів на ринку праці та забезпечення можливостей їх особистого та професійного розвитку. Негативний вплив війни в Україні посилює необхідність прискорення розвитку освіти дорослих, для подолання таких наслідків як зростання кількості безробітних осіб, постраждалих від російського вторгнення, втрати робочої сили в населених пунктах, які знаходяться у зоні бойових дій, зміни освітніх пріоритетів, що потребують розвитку специфічних знань та навичок в умовах війни. Особливої уваги при цьому потребують окремі вразливі групи населення східних регіонів України, для яких освіта дорослих є невід'ємною частиною їх реабілітації, соціальної адаптації та реінтеграції у суспільство, зокрема військовослужбовці та ветерани, мешканці прифронтових регіонів, внутрішньо переміщені особи, молодь, жінки та матері, що були свідками насильства, втратили дітей, чоловіків, батьків чи близьких.

Європейські практики імплементації освіти дорослих на сьогодні вже частково реалізовані в Україні, зокрема у частині наявності закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти, які пропонують якісні програми освіти дорослих, що сертифіковані на державному рівні, популяризації та забезпечення дистанційної системи навчання та навчання безпосередньо на робочому місці, впровадження та визнання результатів навчання в межах курсів та тренінгів для розвитку особистих навичок, керівництва, комунікації тощо. Проте існує ряд напрямів, які потребують удосконалення із орієнтацією на європейський досвід, зокрема щодо збільшення обсягів бюджетного фінансування освіти дорослих, урізноманітнення програм та курсів для охоплення ширшого спектру сфер, зокрема культури, мистецтва, туризму, тощо, впорядкування та регламентації системи сертифікації та визнання результатів навчання за всіма напрямками здобутих компетенцій. Поряд із цим європейський досвід вказує на необхідність відведення особливої уваги забезпеченню високої якості освітніх послуг покладеного на систему державного управління якістю освіти дорослих, що забезпечується в межах нормативно-правового регулювання.

Дослідження розвитку освіти дорослих в Україні вказують на наявність багатьох проблем, що потребують вирішення, серед яких найвагомішими є недостатність фінансування, низька адаптація до потреб ринку праці, низький рівень чи незавершеність базової освіти здобувачів, тощо, для вирішення яких побудова обґрунтованого алгоритму взаємодії органів державного управління, закладів освіти та громадськості є вкрай важливою. Запропонований алгоритм сприятиме ефективному об'єднанню зусиль на шляху до розв'язання проблем впровадження освіти дорослих в Україні, оскільки така взаємодія є важливим чинником в досягненні успіху в галузі освіти дорослих та її подальшого розвитку, особливо у складний воєнний та післявоєнний період.

Література:

1. Гущина Н. І. Неформальна та інформальна освіта дорослих як невід'ємна складова освіти впродовж життя: європейський вимір. Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської Інтернет-конференції 28 квітня 2017 р. м. Київ / редкол.: В.В.Сидоренко, М.І.Скрипник, Я.Л.Швень. К.: ЦППО, 2017. с. 236 -238. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132487812.pdf#page=236>
2. Бурцева Ю. Розвиток системи безперервної освіти та освіти дорослих в умовах воєнного стану та повоєнний період. Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє: колективна монографія / відп. ред. Д. Малєєв; Донецький ОБЛШПО. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2023. 283 с. URL: <http://surl.li/jnpct>
3. Чернишова Є. Р. Освіта дорослих як складова національної системи неперервної освіти. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2014. Вип. 2. С. 86-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_13
4. Коваленко, С. М. До проблеми оцінки якості освіти дорослих (з британського досвіду). Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 2019. Випуск № 1. С. 16–20. URL: [https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/3/Kovalenko-Chykalova-stattya-2019%20\(3\).pdf](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/3/Kovalenko-Chykalova-stattya-2019%20(3).pdf)
5. Аніщенко О. Тренди освіти дорослих: реалії та перспективи / Олена Аніщенко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету: зб. наук. пр. / за ред. І.П. Аносова – Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – № 2 (15). – С. 155-160. URL: https://lib.iitta.gov.ua/106510/1/Anishchenko%20O.V.%20_%20Adult%20education%20trends.pdf
6. Лук'янова Л. Розвиток освіти дорослих в Україні: здобутки й інноваційні задуми. "Освіта і суспільство", 2021, № 1_2, С. 9. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/aboutus/2217/>
7. Про прийняття за основу проекту Закону України «Про освіту дорослих» № 7039. Постанова Верховної Ради України 2874-IX від 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-20#Text>
8. Про затвердження програми розвитку освіти Львівської області на 2021-2025 роки. Рішення Львівської обласної ради № 64 від 18.02.2021 р. URL: <https://lvivoblrada.gov.ua/programi-2021-2025-rokiv>
9. Про затвердження Комплексної програми розвитку освіти міста Нікополя на 2019-2021 роки. Рішення Нікопольської міської ради №61-49/VII від 24.05.2019р. URL: <http://surl.li/jkavq>
10. Про Програму розвитку освіти Запорізької області на 2018-2022 роки» Рішення 17 сесії Запорізької обласної ради VII скликання від 30.11.2017 № 54 URL: <https://pershyi.org.ua/programa-od/>
11. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Міністерство освіти і науки. Інститут освітньої аналітики. Київ. 2022. 258 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitics.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
12. Перелік закладів освіти, які мають право здійснювати діяльність на рівнях вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, для навчання в яких може бути виданий ваучер. Міністерство освіти і науки. Офіційна сторінка. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/poslugi/licenzuvannya/perelik-navchalnih-zakladiv-yaki-mayut-pravo-zdiysnyuvati-diyalnist-u-sferi-vishoyi-osviti-ta-profesijno-tehnichnoyi-osviti-dlya-navchannya-v-yakih-mozhe-buti-vidanij-vaucher>

13. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union. 2008. C111/01. URL: <http://www.valew.eu/home/24?task=view>

14. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, с. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

15. Про затвердження Положення про акредитацію закладів вищої освіти і спеціальностей у закладах вищої освіти та вищих професійних училищах. Постанова КМУ № 978 від 9 серпня 2001 р. Редакція від 01.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF#Text>

16. Про вищу освіту: Закон України від 28.05.2023 р. № 1556-VII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

17. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 761). URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%BD_%D0%B2.pdf

18. Про фахову передвищу освіту. Закон України № 2745-VIII від 23.03.2023. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 30, ст. 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

19. Про професійну (професійно-технічну) освіту. Закон України 103/98-ВР, від 06.05.2023. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 32, ст. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

References:

1. Hushchyna, N. I. (2017). Neformalna ta informalna osvita doroslykh yak nevidiemna skladova osvity vprodovzh zhyttia: yevropeyskyi vymir [Non-formal and informal adult education as an integral part of lifelong learning: European dimension]. In V.V. Sydorenko, M.I. Skrypnyk, Ya.L. Shven (Eds.), *Profesiyni rozvytok fakhivtsiv u systemi osvity doroslykh: istoriia, teoriia, tekhnologii: zbirnyk materialiv II-yi Vseukrainskoi Internet-konferentsii 28 kvitnia 2017 r.* - In V.V. Sydorenko, M.I. Skrypnyk, Y.L. Shven (Eds.), *Professional development of specialists in the adult education system: history, theory, technologies: collection of materials of the II All-Ukrainian Internet Conference, April 28, 2017, Kyiv (pp. 236-238)*. K.: TSIPPO. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/132487812.pdf#page=236> [in Ukrainian].

2. Burtseva, Yu. (2023). Rozvytok systemy bezpererвної osvity ta osvity doroslykh v umovakh voiennoho stanu ta povoiennyi period [Development of continuous education and adult education in the conditions of wartime and post-war period]. In D. Malieiev (Ed.), *Osvita Donechchyny: istoriia, sohodennia ta maibutnie: kolektyvna monohrafiia (pp. 283)*. Vinnytsia: HO «Ievropeiska naukova platforma» - In D. Maleev (Ed.), *Education of Donetsk region: history, present and future: a collective monograph (pp. 283)*. Vinnytsia: NGO "European Scientific Platform". Retrieved from <http://surl.li/jnpct> [in Ukrainian].

3. Chernyshova, Ye. R. (2014). Osvita doroslykh yak skladova natsionalnoi systemy nepererвної osvity [Adult education as a component of the national lifelong learning system]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy - Adult education: theory, experience, perspectives, Vol. 2, 86-94.* Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_13 [in Ukrainian].

4. Kovalenko, S. M. (2019). Do problemy otsinky yakosti osvity doroslykh (z brytanskoho dosvidu) [On the issue of adult education quality assessment (from the British experience)]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii «Pedagogichni nauky» - Herald of Cherkasy University. Series "Pedagogical Sciences", Issue No. 1, 16-20*. Retrieved from [https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/3/Kovalenko-Chykalova-stattya-2019%20\(3\).pdf](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/3/Kovalenko-Chykalova-stattya-2019%20(3).pdf) [in Ukrainian].

5. Anishchenko, O. (2015). Trendy osvity doroslykh: realii ta perspektyvy [Trends in adult education: realities and prospects]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu: zb. nauk. pr., - Scientific Bulletin of the Melitopol State Pedagogical University: coll. of science pr., No. 2 (15), 155-160*. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/106510/1/Anishchenko%20O.V.%20%20Adult%20education%20trends.pdf> [in Ukrainian].

6. Rozvytok osvity doroslykh v Ukraini: zdobutky y innovatsiini zadumy. (2021). [Development of adult education in Ukraine: achievements and innovative ideas] *Osvita i suspilstvo - Education and society, No. 1_2, 9*. Retrieved from <https://naps.gov.ua/ua/press/aboutus/2217/> [in Ukrainian].

7. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy «Pro osvitu doroslykh» 2874-IX vid 12.01.2023 № 7039. (2023). [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine 2874-IX dated January 12, 2023 "On adoption as a basis of the draft Law of Ukraine "On Adult Education" No. 7039] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-20#Text> [in Ukrainian].

8. Rishennia Lvivskoi oblasnoi rady «Pro zatverdzhennia prohramy rozvytku osvity Lvivskoi oblasti na 2021-2025 roky» № 64 vid 18.02.2021 r. (2021). [Decision of the Lviv Regional Council No. 64 dated February 18, 2021. On the approval of the education development program of the Lviv region for 2021-2025] Retrieved from <https://lvivoblrada.gov.ua/programi-2021-2025-rokiv/> [in Ukrainian].

9. Rishennia Nikopolskoi miskoi rady №61-49/VII vid 24.05.2019r. Pro zatverdzhennia Kompleksnoi prohramy rozvytku osvity mista Nikopolia na 2019-2021 roky. (2019). [Decision of the Nikopol City Council No. 61-49/VII dated May 24, 2019. On the approval of the Comprehensive Education Development Program of the City of Nikopol for 2019-2021] Retrieved from <http://surl.li/jkavq> [in Ukrainian].

10. Rishennia 17 sesii Zaporizkoi oblasnoi rady VII sklykannia vid 30.11.2017 № 54. Pro Prohramu rozvytku osvity Zaporizkoi oblasti na 2018-2022 roky. (2017). [Decision of the 17th session of the Zaporizhzhya Regional Council of the VII convocation dated November 30, 2017 No. 54. About the Education Development Program of the Zaporizhia Region for 2018-2022] Retrieved from <https://pershyi.org.ua/programa-od/> [in Ukrainian].

11. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: Informatsiino-analitychnyi zbirnyk. (2022). [Education of Ukraine under martial law: Informational and analytical collection] *Ministerstvo osvity i nauky. Instytut osvitnoi analityky - Ministry of Education and Science. Institute of Educational Analytics. Kyiv*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> [in Ukrainian].

12. Perelik zakladiv osvity, yaki maiut pravo zdiisnyuvaty diialnist na rivniakh vyshchoi, fakhovoi peredvyshchoi ta profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity, dlia navchannia v yakykh mozhe buty vydanyi vaucher. [List of educational institutions that have the right to carry out activities at the levels of higher, professional pre-higher and professional (vocational and technical) education, for training in which a voucher can be issued] (n.d.). *Ministerstvo osvity i nauky. Ofitsiina storinka - Ministry of Education and Science. Official page*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/poslugi/licenzuvannya/perelik-navchalnih-zakladiv-yaki-mayut-pravo-zdiisnyuvati-diyalnist-u-sferi-vishoyi-osviti-ta-profesijno-tehnichnoyi-osviti-dlya-navchannya-v-yakih-mozhe-buti-vidanij-vaucher> [in Ukrainian].

13. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. (2008). *Official Journal of the European Union, C111/01*. Retrieved from <http://www.valew.eu/home/24?task=view>.

14. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. [Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII About education.] *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) - Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2017, No. 38-39, p. 380. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

15. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про акредитацію закладів вищої освіти і спеціальностей у закладах вищої освіти та вищих професійних училищах» № 978 від 9 серпня 2001 р. Редакція від 01.04.2021. (2001). [Resolution of the CMU No. 978 of August 9, 2001. Redaction of April 1, 2021. On approval of the Regulation on accreditation of higher education institutions and specialties in higher education institutions and higher professional schools] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

16. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 28.05.2023 р. (2014) [On higher education: Law of Ukraine dated May 28, 2023 No. 1556-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) - Information of the Verkhovna Rada (VVR)*, No. 37-38. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» № 244 від 15 квітня 2015 р. (2015) [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 15, 2015 No. 244. On the establishment of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education]. Retrieved from https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%BD_%D0%B2.pdf [in Ukrainian].

18. Закон України «Про фахову передвипускову освіту» № 2745-VIII від 23.03.2023. (2019). [Law of Ukraine No. 2 About professional preliminary education] *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) - Information of the Verkhovna Rada (VVR)*, No. 30, st. 119. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> [in Ukrainian].

19. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» 2 103/98-VR від 06.05.2023 (2023). [Law of Ukraine No. 2 About professional (vocational and technical) education]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR) - Information of the Verkhovna Rada (VVR)*, 1998, No 32, st. 215. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

